

Kyrilliikan translitteroiminen Fennica-luetteloinnissa

Minna Suikka 15.12.2015

А Б В Г Д → А В V G D

Miksi on translitterointistandardeja?

- Челябинск
 - Kaupungin nimi kyrillisin kirjaimin
- Tšeljabinsk
 - Suomalaisen SFS 4900 standardin kansallisen kaavan mukainen asu
- Tsheljabinsk
 - Kansallisen kaavan mukainen asu silloin, kun š-kirjainta ei voi käyttää
- Čelâbinsk
 - Tieteellisen kaavan ja ISO 9 standardin mukainen asu
- Chelyabinsk
 - Englanninkielisessä tekstissä tavallinen asu, usein virheellisesti suomessakin
- Tjeljabinsk
 - Ruotsin kielessä käytetty latinaistus

Fennican kaksi translitterointistandardia

- ISO 9 ja SFS 4900

- Valtaosassa Fennican kentistä on käytössä kansainvälinen ISO 9 -standardi, mutta henkilönimissä 100-, 700- ja 600-kentissä käytetään kansallista SFS 4900 -standardia
- Fennica-luetteloinnissa konversio-ohjelma translitteroi kansainvälisen ISO 9 -standardin mukaisesti
<http://linda.linneanet.fi/cgi-bin/recman.pl>
- Samassa Fennican tietueessa voi näin ollen olla käytössä kaksi erilaista standardia

Kansainvälinen standardi ISO 9

- ISO 9:1995 Information and documentation -- Transliteration of Cyrillic characters into Latin characters -- Slavic and non-Slavic languages.
 - Kansainvälinen, ns. tieteellinen kaava, jossa kutakin kyrillistä kirjainta vastaa latinalaisessa kirjaimistossa vain yksi ja sama kirjain, esim. Чехов – Čehov
 - Helka-kirjastot, yliopistot ja tieteelliset kirjastot käyttävät kansainvälistä standardia
 - Helpottaa käänteistä translitterointia

Kansallinen standardi SFS 4900

- Kyrillisten kirjainten translitterointi. Slaavilaiset kielet. SFS 4900. Vahvistettu 17.8.1998. Suomen Standardisoimisliitto.
 - Suomen yleiskielessä vakiintunut, suomalaisille tuttu, esim. Чехов – Tšehov
 - Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen suosittelema

Vertailu standardien välillä

Kyrillinen

ISO 9 & SFS 4900 → näiden
kirjainten translitteroinnissa ei eroa

а б в г д

a b v g d

ж з к л м н

ž z k l m n

о п р с т у

o p r s t u

ф х ш ы

f h š y

Kyrillinen	Kansainväl. ISO 9	Kansall. SFS 4900
е	e	e (kons. Jäljessä), je (sanan alussa sekä vokaalin ja myös ь:n ja ъ:n jäljessä)
и	i	i, (ji sanan sisällä ъ:n jäljessä)
й	j	i, (j sanan alussa)
ий	ij	i (sanan lopussa), ij (sanan sisässä)

Kyrillinen	Kansainväl. ISO 9	Kansall. SFS 4900
Ц	c	ts
Ч	č	tš
Щ	š	štš
Ъ	" tai " (sanan sisässä), (jätetään merkitsemättä sanan lopussa)	jätetään merkitsemättä
Ь	' tai ' tai '	jätetään merkitsemättä

Kyrillinen	Kansainväl. ISO 9	Kansall. SFS 4900
э	è	e
ю	û	ju
я	â	ja
ë	ë	jo, paitsi ж:n, ч:n, ш:n ja щ:n jäljessä o. Näin toimitaan myös ë:n pisteiden puuttuessa, jos nimi yleisesti tunnettu tai pystytään tarkistamaan. On syytä pitää mielessä, että usein kirjoitettaessa venäjää esim. verkkoteksteissä käytetään ë:n asemesta e-kirjainta.

- Lisäksi venäjän vanhassa ortografiassa (ennen 1917), lainasanoissa

Kyrillinen	Kansainväl. ISO 9	Kansall. SFS 4900
ѣ	ě	e (konsonantin jäljessä), je (sanan alussa sekä vokaalin ja myös ъ:n ja ѳ:n jäljessä)
і	ì	i
ѣ	ǣ	f
ѵ	ỳ	i

Venäjä ja muut kielet

- ISO 9 -standardi ja luetteloinnin konversio-ohjelma soveltuvat venäjänkielisen aineiston lisäksi myös muilla kielillä kirjoitettuun kyrilliseen aineistoon.
- ISO 9 -standardit määrittelevät normeja myös niiden kyrillisten merkkien translitteroinnille, jotka kuuluivat venäjän vanhaan ortografiaan (ennen vuotta 1917).
- Kyrillitsaa käyttävät esimerkiksi
 - Muut slaavilaiset kielet: ukraina, valkovenäjä, bulgaria, makedonia, (serbia), muinaiskirkkoslaavi
 - Suomalais-ugrilaiset ja uralilaiset kielet: komi, udmurtti, nenetsi, hanti, mansi jne.
 - Turkkilaiset kielet: kazakki, kirgiisi, (tataari) jne.
 - Mongoliset kielet: burjaatti, kalmukki, mongoli.
 - Lisäksi luoteiskaukasialaisia (esim. abhaasi), pohjoiskaukasialaisia (esim. tšetšeeni) ja dagestanilaisia kieliä.
- Edellä mainituissa kielissä esiintyy kuitenkin osittain kirjaimia, joita ei ole venäjässä, mutta konversio-ohjelma korvaa ne ISO 9:n mukaisesti vastaavalla latinalaisella kirjaimella.
- Kansallinen kaava soveltuu myös muiden slaavilaisten kielten translitterointiin, mutta se edellyttää täydentäviin ohjeisiin tutustumista. SFS 4900 -translitterointiohjetta ei voi siis soveltaa sellaisenaan. Lisätietoa bulgarian, makedonian, serbian, ukrainan ja valkovenäjän translitteroinnista esim. <https://www.cs.tut.fi/~jcorpela/iso9.html#8>

Translitterointi Fennicassa-luetteloinnissa

- 100-, 700-, 110-, 710-, ja 830-kentissä noudatetaan normaaliin tapaan ensisijaisesti ohjeellisesta nimi/yhteisö/sarjanimekemuotoa ja muut muodot lisätään auktoriteettitietueeseen.
- Uudet nimet ja nimien eri variaatiot ohjataan ohjeellisen nimitiedoston ylläpitäjälle, joka tekee auktoriteettitietueeseen katso-viittauksen.
- ISO 9 -standardi käytössä valtaosassa translitteroitavista kentistä, myös yhteisönimissä ja sarjanimekkeissä.
- Henkilönimet
 - Julkaisussa kyrillisin kirjaimin kirjoitetut nimet translitteroidaan 100-, 700- ja 600-kentissä käyttäen kansallista SFS 4900 -standardia, jos translitteroitua nimimuotoa ei löydy Fennicasta tai luetteloitavasti aineistosta tai nimestä ei ole muuten aiemmin vakiintunutta nimimuotoa.
 - Muissa kentissä, esim 245c, translitteroidaan ISO 9:n mukaisesti.

Henkilönimien poikkeustapaukset

- Jos nimi on transkriboitu kyrilliseen asuunsa latinalaisin kirjaimin kirjoitettavasti kielestä, nimi pyritään kirjoittamaan alkukielen mukaisesti.
 - Esim. Польш Гоген → Paul Gauguin (ei Pol Gogen)
- Ulko-Fennican esim. Ranskassa julkaistu alkuteokseltaan venäjänkielinen julkaisu, jonka kirjoittaja ei esiinny Fennicassa ennestään, eikä nimestä ole aiemmin vakiintunutta nimimuotoa
 - Nimi vakiinnutetaan kansallisen SFS 4900 -kaavan mukaan, vaikka aineistossa nimi olisi translitteroitu esimerkiksi ranskalaisessa muodossa
 - Esim. ei Tchekhov, vaan Tšehov.
 - Perustelu: eri maiden käytännöt voivat olla suomalaisille vieraita.

Kyrilliikan konversio-ohjelma Fennica-luetteloinnissa

- 1. Tallenna Alephissa latinitsakentät, joita ei konvertoida (020, 300 jne.).
- 2. Lisää 880-kyrilliikkakentät (tiedot vaihtoehtoisella kirjaimistolla)
 - 880 ## ‡6 XXX-XX/(N ‡a [tähän halutut osakentät]
 - Indikaattorit
 - Ensimmäinen – Sama kuin vastaavassa tavallisessa kentässä
 - Toinen – Sama kuin vastaavassa tavallisessa kentässä
 - Osakenttäkoodit
 - ‡6 - Linkitys (ET)
 - ‡a-z – Samat kuin vastaavassa tavallisessa kentässä
 - ‡0-5 – Samat kuin vastaavassa tavallisessa kentässä
 - ‡7-9 – Samat kuin vastaavassa tavallisessa kentässä

- Esimerkiksi Melinda ID 006830694 (ISBN 978-5-17-083652-9)
- Merkitse 880-kenttään konvertoitava kenttä (245), sen indikaattorit (10) ja järjestysluku, kuinka mones konvertoitava kenttä on (01).
- Tämän jälkeen voit lisätä osakentät sisältöineen normaaliin tapaan.

<i>muu kirjaimisto</i>	<u>880</u>	<u>10</u>	<u>6</u>	<u>245-01</u> / (N
			<u>a</u>	Когда исчезли голуби :
			<u>b</u>	роман /
			<u>c</u>	Софи Оксанен ; перевод с финского Анны Сидоровой.

- Lisää uusia 880-kenttiä tarpeen mukaan ja muista muuttaa järjestysluku (01, 02, 03 jne.).

- 3. Lisää 066 (merkistöt) tiedoksi kyrillisen kirjaimiston käytöstä tietueessa

- 066 ## c (N)Q

- 4. Avaa konvertointiohjelma webselaimessa:
<http://linda.linneanet.fi/cgi-bin/recman.pl>
- 5. Kirjaudu sisään Alephin tunnuksilla

A screenshot of a web browser window. The address bar shows 'linda.linneanet.fi/cgi-bin/recman.pl'. Below the address bar are tabs for 'Most Visited', 'Getting Started', and 'FLAMMA'. The main content area is titled 'Login' and contains the text 'Enter your user name and password'. There are two input fields: 'User name' with the value 'FENNI40034' and 'Password' with a masked password of ten dots. A 'Login' button is at the bottom.

- 6. Haet translitteroitava tietue

- Kopioi translitteroitavan tietueen bib-id (Alephin kontrollinro 001-kentässä) "Record id" -laatikkoon ja paina "check transliteration" -näppäintä

<i>nimiö</i>	<u>LDR</u>	00000cam^a22003975i^4500
<i>kontrollinro</i>	<u>001</u>	008661507
<i>pvm ja aika</i>	<u>005</u>	20151109103018.0
<i>informaatio</i>	<u>008</u>	150923s2015^^^^^fi^ ^^^^^^^ 0 ^0 rus ^
<i>ISBN</i>	<u>020</u>	a 978-952-5969-81-8
		q sid.
<i>uutteioiva org</i>	<u>040</u>	a FI-NL
<i>kielikoodi</i>	<u>041</u> 0	a rus
<i>authent. koodi</i>	<u>042</u>	a finb
<i>merkistöt</i>	<u>066</u>	c (N)Q
<i>muu uokitus</i>	<u>084</u>	a 42
		z ykl
<i>henkioetekija</i>	<u>100</u> 1	a Pylsy, Jesse, e valokuvaaja.
<i>yhten. nimeke</i>	<u>240</u> 10	a Lappeenranta : tunnelmia, l venäjä
<i>nimeke</i>	<u>245</u> 10	6 880-01 a Lappeenranta : b vpec_atlenia_ / c [fotografii:] Jesse Pu_lsu_ ; [tekst:] Annamari Marttine
<i>juikaisutiedot</i>	<u>260</u>	a Jyväskylä : b Kirjakaari, c 2015 e (Keuruu : f Otavan kirjapaino)
<i>juikaisutiedot</i>	<u>260</u> 3	6 880-02

← linda.linneanet.fi/cgi-bin/recman.pl

Most Visited Getting Started FLAMMA

Select Record

Cyrillic to latin transliteration

Record id

- 7. Tarkasta lopputulos ja paina "Save Transliteration"
 - Source record = tietue ennen translitteraatiota
 - Target record = translitteraation lopputulos

Verify Records

Save Transliteration Back to Selection Logout

USEMARCON - MARC record converter
Standalone Batch version 3.17

Loading .ini file parameters...
Conversion progress:
WARNING (2105) - Unexpected field found in input record (record 1, ID 008661507) : Field FMT: 'BK'
WARNING (2104) - Invalid or redundant subfield found in input record (record 1, ID 008661507) : Field 020: 'a978-952-5969-81-8#qsid.' (subfield '\$q')
WARNING (2105) - Unexpected field found in input record (record 1, ID 008661507) : Field CAT: 'aFENNI-KVb30c20150923IFIN01h0703'
WARNING (2105) - Unexpected field found in input record (record 1, ID 008661507) : Field CAT: 'aFENNI-KVb30c20150924IFIN01h0701'
WARNING (2105) - Unexpected field found in input record (record 1, ID 008661507) : Field CAT: 'aFENNI-KVb30c20150925IFIN01h0704'

Source Record	Target Record
000 01473cam#a22003055i#4500	000 01640cam#a22003975i#4500
001 008661507	001 008661507
005 20151104145844.0	005 20151104145844.0
008 150923s2015....fi. 0 0 rus	008 150923s2015....fi. 0 0 rus
FMT BK	020 #a978-952-5969-81-8#qsid.
020 #a978-952-5969-81-8#qsid.	040 #aFI-NL
040 #aFI-NL	041 0 #arus
041 0 #arus	084 #a42#2ykl
042 #afinb	100 1 #aPylsy, Jesse,#evalokuvaaja.
084 #a42#2ykl	240 10 #aLappeenranta : tunnelmia,#lvenäjä
100 1 #aPylsy, Jesse,#evalokuvaaja.	245 10 #6880-01#aLappeenranta :#bvpeçatleniä /#c[fotografii:] Jesse Pülsü ; [tekst:] Annamari M.
240 10 #aLappeenranta : tunnelmia,#lvenäjä	260 #aJyväskylä :#bKirjakaari,#c2015#e(Keuruu :#fOtavan kirjapaino)
260 #aJyväskylä :#bKirjakaari,#c2015#e(Keuruu :#fOtavan kirjapaino)	260 30 #6880-02#aVpeçatleniä
300 #a104 s. :#bkuv. ;#c16 cm.	300 #a104 s. :#bkuv. ;#c16 cm.
336 #aTeksti	336 #aTeksti
336 #aKuva (still).#aTeksti	336 #aKuva (still).#aTeksti
337 #aei välittävää laitetta	337 #aei välittävää laitetta
700 1 #aMarttinen, Annamari.#ekirjoittaja	700 1 #aMarttinen, Annamari.#ekirjoittaja

- 8. Hae tietue uudelleen Alephista

- Tee mahdolliset editoinnit ja lisää tietokantatunnus (low tag)
- HUOM! Jos huomaat konvertoiduissa kentissä virheitä jo painettuasi "Save Transliteration" -näppäintä, voit tehdä konvertoinnin uudelleen, mutta ole tarkkana, että poistat aiemmin konvertoidut virheelliset kentät Alephin puolella.

- 9. Bonustoimenpide: lisää 042-kenttä. Konversio-ohjelma poistaa (toistaiseksi) 042-kentän jokaisen konversion yhteydessä.

<i>autent. koodi</i>	042	a finb
----------------------	------------	---------------

- 10. Tallenna tietue Alephissa ja siirry Voyagerin puolelle.

Kiitos!

Lisätietoa ja hyödyllisiä linkkejä

- Lue lisää, miten kansainvälinen ISO 9 standardi ja Suomen kansallinen SFS 4900 standardi eroavat toisistaan:
 - <https://www.cs.tut.fi/~jkorpela/iso9.html#8>
- Käännöstoimiston kehittämä työkalu nopeaan translitteroimiseen (käytä varauksella)
 - Kansainvälinen ISO 9
<http://www.ip-kaannos.fi/tools/translitterointi-ISO9.php>
 - Kansallinen SFS 4900
<http://www.ip-kaannos.fi/tools/translitterointi-SFS4900.php>